

Juuso Rahkola

Voimalaitoksen käsityöläiset

Juna kolkuttaa eteenpäin. Ohittaa jotakin ja jatkaa kolkutustaan. Pidetään rendezvous Champs-Élysées'illä ja piipahdetaan kahvilla Wienissä. Düsseldorfissa tavataan David Bowie ja Iggy Pop. Välillä kuullaan yksi konemusiikin tunnetuimmista teemoista, minkä jälkeen matkanteko jatkuu.

KRAFTWERKIN KAPPALE ”Trans-Europa Express” (1977) ja sitä kronologisesti ja teemallisesti seuraava ”Metall auf Metall” pitävät sisällään yhtyeen musiikillisen ja lyyrisen ytimen. Samaa voi tosin sanoa syntetisaattoripioneerien lähes koko *Autobahn*-levyä (1974) seuranneesta tuotannosta. Kappaleet on rakennettu pop-muotoon, mutta ne ovat genren perusajatukseen nähden selvästi liian pitkiä ja vähäeleisiä. Lyhyet, hypnoottisuuteen asti toistetut teemat ovat yhtä aikaa naivistisen yksinkertaisia ja klassisen sävellystaiteen kriteerit täyttäviä. Lyriikat koostuvat banaalin toteavista väitelauseista, joiden pinnasta on siivottu ensimmäisen persoonan kokemus ja arvottava maailmasuhde käytännössä olemattomiin.

Kraftwerk on kokoluokassaan niin tuotantonsa kuin toimintatapojensa puolesta yksi pop-historian erikoisimmista ilmöistä. Yhtyeen vaikutusta sähkökitarattoman populaarimusiikin kehitykseen 80- ja 90-luvuilla voidaan tuskin yliarvioida. Ilman Kraftwerkiä elektronista musiikkia ei olisi olemassa nykyisessä muodossaan. Detroitissa, Chicagossa ja New Yorkissa 80-luvun puolivälistä lähtien kehittynyt tekno- ja housemusiikki on lauseeseen tiivistettynä yhdistelmä mustaa tanssimusiikkia ja Kraftwerkiä. Vastaavasti eurooppalainen konemusiikkiperinne kulki alkutaipaleensa Kraftwerkin avaamalla ladulla. Saksalaiset, hollantilaiset ja belgialaiset konemusiikin pioneerit käyttivät Kraftwerkin elektronista äänimaailmaa materiaalina sille rytmiorientoituneelle musiikille, joka 90-luvun alussa korvasi melodisemman popin eurotanssimusiikin valtavirrassa. Myös hiphopin juuret ovat osittain kietoutuneet Kraftwerkin tuotantoon: Afrika Bambaatan plagiointisyytteenkin johtanut, mainittua junakappaletta lainaava ”Planet Rock” (1982) vocoderin läpi puhuttuine iskulauseineen toimii hyvänä esimerkkinä electro-nimikkeen alla elämäänsä jatkaneesta rap- ja konemusiikin juonteesta. Jos jo tapaamamme Iggy Pop on punkin isoisa, on Kraftwerk sitä epäilemättä rekkakuoromalliselle elektronisen musiikin tyylilajeja.

Musiikinhistoriallinen vaikuttavuus ei ole Kraftwerkin ainoa saavutus. Yhtye ei kuulu kaupallisen menestyksen välttämättömään pioneeriorkesterien armeijaan, vaan sen tuotanto on myös listasijoituksilla mitattavaa populaarimusiikin kaanonia. ”Die Roboter” ja ”Das Modell” ovat (ainakin englanninkielisinä versioinaan) tunnistettavia sävellyksiä suurimalle osalle läntisten viestimien vaikutuspiirissä kasvaneista henkilöistä. Markkinahenkisyys ei kuitenkaan ole syynä menestykseen. Kraftwerkin suhde julkisuuteen on vähintäänkin sulkeutunut. Yhtye on välttänyt lähes järjestelmällisesti haastatteluita kuin myös kieltäytynyt yhteistyötarjouksista maailman myyvimpiin kuuluvien artistien kanssa. Omaehtoinen kiertuetaktikin on lähes nelikymmenvuotiaalla yhtyeellä ollut varovaisesti ilmaisten harva.

Materiaalisena syynä kiertueiden vähyteen on Kraftwerkin tapa käyttää studiota instrumenttina. Ennen kuin *Computerwelt* realisoitui elektronisen musiikin toistamiseen soveltuvina, helposti mukana kulkevinä kulutus-hyödykkeinä, tämä tarkoitti Düsseldorfissa vakituisesti sijaitsevan Kling Klang -studion pakkaamista mukaan matkalle. Vaikuttavampana syynä ajoittaiseen julkiseen hiljaiseloon lienee kuitenkin yhtyeen suhtautuminen musiikkiin ja sen tekijyyteen. Kraftwerkin ulostulot levyjen, kiertueiden tai edes haastattelujen muodossa tapahtuvat vain kun yhtyeen ydinkaksikko Ralf Hütter ja Florian Schneider näkevät siihen substantiaalista tarvetta.

Länsimaisen populaarimusiikin perinne on ytimeltään yksilökeskeistä. Pop/rock-tähden roolissa yhdistyvät yhtäältä elokuvan kultakauden tähtikulti ja toisaalta kuva luovasta, usein kärsivästä ja yleisönsä tunne-elämää sijaistavasta taiteilijanerosta. Vaikka populaarimusiikin juuret sijaitsevat Yhdysvaltojen itäisten eteläosien mustassa kansanmusiikkiperinteessä, sen ydinfunktion ei ole kuulunut perinteen kantaminen, elämänmuodon jatkaminen tai edes marginalisoitujen perinteiden esiintuominen muuten kuin pintamaneeriensa tasolla. Artisti

on populaarimusiikin historiassa ollut paradigmaattisesti *establishmentia* kauhistuttanut, nuorison suosima luova subjekti. Sitä mukaa kun valtakulttuuri ehtii sulattaa näitä karanteita ihmelapsiaan takaisin metaboliaansa, uusia merkkikapinallisia nousee vanhojen ja väsyneiden tilalle. Herkullisena esimerkkinä The Beatles, jonka nuorisoa turmelevasta vaikutuksesta jopa itse Elvis The Pelvis oli aikanaan huolissaan.

Kraftwerk poikkeaa olennaisesti popin totunnaisesta tekijäkuvasta. Yhtyeen toiminnassa on niin musiikin, sen luomisprosessin kuin julkisen kuvankin tasoilla sulkeistettu populaarimusiikin perinteinen yksilökeskeisyys ja sankaritaiteilijaa alleviivaava ikonografia. Yhtyeen musiikki on dramaturgialtaan monotonista, huippukohtia kaihtavaa. Kraftwerkin kappaleet eivät perustu jännitteen kasaamiseen ja sen purkamiseen, vaan *punchlinena* toimivat kappaleet kokonaisuudessaan. Radioystävällisyydestään huolimatta Kraftwerkin musiikki ei nojaa välittömästi viettelevään, kertosaikassa huipentuvaan soitutulkkuun nasakalla kompilla höystettynä. Kraftwerk houkuttelee kuulijaansa keskittymään, jopa hiljentymään toistuvaan rytmiin ja teemaan. Vaikka sen musiikki on viihdyttävää, se ei ole varsinaisesti viihdettä. Siinä on vahva sisällöllön aspekti. Monotonisuus muistuttaa funktiosta, joka oli työlauluhiin tai uskonnollisiin rituaaleihin liittyvällä musiikilla. Toisteinen musiikki asettaa kuulijat saman rytmijatkumon piiriin ja julkisesti esitetyn vahvistaa kollektiivista läsnäoloa. Kraftwerkin pe-

rillisenä syntyneessä klubikulttuurissa vahvana juonteena on ollut juuri tällainen yhteisyys vailla eksplisiittistä dialogia. Kuuntelijat elävät musiikkia yhteisesti ruumiillaan, sen sijaan että olisivat esiintyvän artistin viihdytettävänä olevia katsojasubjekteja.

Lyriikoissa Kraftwerk pitäytyy musiikkiaan resonovalla, hillityn kuvailevalla tasolla. Lyhyet tekstit keskittyvät tarkasti rajatun ilmiön toteavaan kuvaamiseen. Usein käsittelyssä ovat myöhäisteollisen yhteiskunnan teknologiat tai hyödykkeet kuten kotitietokoneet, moottoritiet, robotit tai mallinuket. Intohimotonta käsittelytapaa on joskus tulkittu myöhäismodernin vieraantuneisuuden ja teknologian kriittiseksi kuvaamiseksi. Tulkinta ampuu kuitenkin yli. Kraftwerkin kappaleet eivät ole toki täysin kriittisyyttä vailla. Ilmeisintä tämä on *The Mixillä* (1991) julkaistussa ”Radioaktivität”-kappaleen (1976) uusintaversiossa: luetellaan ydinvoimalaonnettomuuksista ja atomipommista kärsineiden paikkakuntien nimiä, minkä jälkeen viitataan saastuneeseen populaatioon. Pääosin kappaleista puuttuu kuitenkin ilmeinen tai edes ilmeisellä tavalla piilotettu traagisuus. Musiikkinsa tavoin Kraftwerkin lyriikat pysäyttävät kuulijansa käsiteltävän ilmiön ihmettelyyn ilman artistin antamaa näkökulmaa. Popmusiikille tyypillistä alleviivattua tunnekokemusta löytyy Kraftwerkin kappaleista harvoin edes alleviivaamattomana. Jos arvolatautuneisuutta hengittävälle Pelle Miljoonalle moottoritie on – Siskosta poiketen – kuuma, Kraftwerkille *Autobahn* on sitä varten, että siellä ajetaan autolla.

Kraftwerkin lyriikoiden ytimessä on teknologia. Vaikka teknologian ja teknologisen kehityksen kuvaaminen on Kraftwerkin tuotannossa pääosin vailla traagisuutta, teknologinen utopismi ei ole myöskään yhtyettä yksiselitteisesti määrittävä tekijä. Teknologiakriittisyyden ohella Kraftwerkin musiikista puuttuu myös eksplisiittinen teknologiamyönteisyys. Vaikka saatta ollakin niin, että *It's More Fun to Compute*, teknologia näyttäytyy Kraftwerkin lyriikoissa pääosin kuitenkin välineenä ja toiminnan reunaehtona. ”Trans-Europa Express” mahdollistaa euroopanlaajuisen sosiaalisen elämän ja antenni sisällöllistä informaatiota tarjoavien radioaaltojen vastaanoton. Tietokoneet puolestaan edesauttavat liiketoimintaa ja viihtymistä. Teknologia voi myös pettää, kuten ”Der Telefon Anruf” osoittaa kaukopuhelun katketessa. Teknologia ei ole Kraftwerkin tuotannossa sen paremmin repressiivistä kuin itseisarvoistakaan. Se on lähinnä arkista. Kulkuväylät, voimalaitokset ja kulutushyödykkeet ovat läpiurbanisoidulta Ruhrin alueelta katsottuna jokatäiväisyyttä, jonka ääreelle on hyvä pysähtyä hetkeksi hämmästelemään.

Kappaleiden valmistusprosessissa Kraftwerk muistuttaa nimensä mukaisesti enemmän tuotantolaitosta kuin perinteistä, jäseniensä virtuositeettiin (tai sen omin-takeiseen puutteeseen) nojaavaa pop/rock-yhtyettä. Toimintatapojen juuret ovat jazzissa ja *krautrock*-nimellä tunnetussa saksalaisessa progressiivisen musiikin perinteessä, jossa musiikki syntyy tekijöidensä kasvokkaissa kohtaamisissa. Kraftwerkin teemat ovat usein Hüt-

filosofiat popissa iv

- 1 Riverfenix / Fenix Tx, ”Philosophy” (1997) (*nothing good can ever seem to last/ but it's goodness that delivers us*)
- 2 Frank Zappa, ”The Jimmy Carl Black Philosophy Lesson” (1968) (*here in London you're not gonna get any pussy unless you look like a popstar*)
- 3 Anodyne, ”Philosophy of Failure” (2004) (*I feel nothing anymore*)
- 4 Indigo Girls, ”Philosophy of Loss” (1999) (*there are a few who would be true out of love/ and love is hard*)
- 5 Jedi Mind Tricks, ”The Philosophy of Horror” (2004) (*I was Albert Einstein's mind, I was Italy's fine wine/ I was working with God when he defined time*)
- 6 Holochaust, ”Sad Life Philosophy” (1998) (*oh I just want to sleep away/ I can't take another day*)
- 7 The Itals, ”Rasta Philosophy” (1986) (*yea, dem a fight against Rastaman philosophy/ dem heart well set and fixed/ yes their mind all dressed in dem pride and vanity*)
- 8 Nick Granato, ”Tropical Philosophy” (2005) (*just coastin' along, singing my songs/ living down by the sea/ I've got a barefoot mentality/ and a sun drenched reality*)
- 9 Whitehouse, ”Philosophy” (2003) (*and where's your fucking decorum?*)
- 10 A Voice Like Rhetoric, ”Please Don't Call Me a Mindless Philosophy” (2006) (*it's been so long/ since I've felt/ inspiration*)

lista 11

”Ilmaisun taituruutta tärkeämmäksi nousee raakamateriaalin tekninen työstäminen. Tekijä sulkeistetaan taideteoksen kustannuksella.”

terin säveltämiä, mutta muotonsa kappaleet saavat vasta pitkien ja monilukuisten työpäivien tai -vuosien jälkeen Kling Klangilla. Lopullisen tuotteen jalostusaste on näin erittäin korkea. Kappalemuoto on radikaalisti sidoksissa teknologiaan ja tekoprosesseihin. Tuotanto limittyy sävellykseen musiikin peruskudoksessa, sen sijaan että se olisi alkuperäisen idean radiokuntoon saattamiseksi tarvittava välttämätön paha.

Toimintatapaa kuvaa yhtyeen ehkä keskeisin metafora: robotti. Olennaista käsitteessä on termin työntekoon liittyvä etymologinen juuri. Kraftwerk toteuttaa toiminnassaan ennemminkin antiikissa tyyppillistä käsitystä taiteilijasta käsityöläisenä kuin modernimpaa kuvaa virtuositeettiaan emanoivasta taiteilijanerosta. Jo yhtyeen valitsemat ja kehittämät työkalut ohjaavat musiikin tekemisen suuntaan, jossa ilmaisullista virtuositeettia tärkeämmäksi nousee raakamateriaalin tekninen työstäminen valmiiseen muotoonsa. Perinteiset populaarimusiikin instrumentit, kitara, rummut ja ihmisääni, ovat huomattavasti lähemmin sidoksissa soittajiensa ruumiillisiin kykyihin kuin syntetisaattorit. Vaikka ne ovatkin syntetisaattoreita konkreettisemmin *käsillä*, niiden soittamista pidetään *sielukkaamana* kuin syntetisaattoreiden. Kieli- ja lyömäsoittimet ovat omimmillaan välittäessään soittajansa spontaania ilmaisuvoimaa. Syntetisaattorit sen sijaan vaativat ennemminkin käsityöläisen ammattitaitoa, jossa oskillaattoreiden läpi virtaavaa sähköä muokataan hiljalleen kappaleen kokonaisarkkitehtuuria palvelevaan muotoon. Tekijää sulkeistetaan taideteoksen kustannuksella Kraftwerkin musiikissa muutenkin: ihmisääntä dehumanaistetaan vocoderin läpi ja ihmiset korvataan live-tilanteessa mekaanisesti liikkuvilla mallinukeilla, esiintyvillä roboteilla.

Luettaessa populaarimusiikin yli puolivuosisataista kaanonista Kraftwerk esiintyy poikkeuksena. Yhtyeen uudistusvoimaisuus on ilmeisintä koneellisesti tuotetun musiikin tuomisessa populaarimusiikin valtavirtaan. Kraftwerk on kuitenkin myös julkisuuskultaan ja toimintatavoiltaan erikoinen yhte. Mannereurooppalaisena superorkesterina Kraftwerkin on ollut helpompi välttää angloamerikkalaisen popartistien maneerit. Se on ytimeltään internationalistinen tai ainakin intereurooppalainen ilmiö verrattuna suhteellisen ahtaisiin idiosynkra-

sioihin nojaavaan läntisempään populaarimusiikin perinteeseen, jossa eurooppalaisillakin yhtyeillä on ollut tapana viitata pohjoisamerikkalaiseen maantieteeseen ja elämämuotoon. Kraftwerk on julkaissut levyjään useilla eri kielillä, pääasiassa saksaksi, englanniksi ja ranskaksi, mutta myös japaniksi ja espanjaksi. Lyriikoiden teemat on myös valittu siten, että ne ovat joko universaaleja, paikkaan sitomattomia, tai eksplisiittisesti kansainvälisyyteen viitattavia: ”Trans-Europa Express” perustuu 50–80-luvuilla toimineeseen Eurooppaa yhdistäneeseen raideliikennejärjestelmään. Kansallisvaltioon viitataan selkeimmin ”Tour de France” -singlellä (1983). Tällöinkin aiheena on kansainvälinen pyöräkilpailu, joka on angloamerikkalaisesta perinteestä tarkasteltuna yhtä vähän rock kuin Kraftwerkin toisaalla tarkastelemat taskulaskimet, sydänsähkökäyrät tai vitamiinit.

Kraftwerkin toiminta edustaa kulttuuria, jossa musiikki syntyy tekijöidensä käsityöläisen ammattitaidon kohtaamisessa ja kommunikaatiossa. Selkeätä luovaa keskustusta ei välttämättä ole. Huomata sopii, ettei yhdysvaltalainenkaan populaarimusiikin perinne ei ole jamejaan vailla. Ainoaksi amerikkalaiseksi taidemuodoksikin nimetty, popin ja rockin taustalla ainakin etäisempänä sukulaisena väikkyvä jazz on tekotavaltaan radikaalin interaktiivista. Suurten levy-yhtiöiden kustannuksella levitetty hengittävämpikin populaarimusiikki on kuitenkin tyyppillisesti orkesterinjohtajan, yhtyeen sielun, ohjaamaa, hyväksymää ja kasvoilla markkinoitua.

Julkisessa kuvassaan Kraftwerk kieltäytyy yhtyeenä täyttämästä yksilökeskeistä ja tuhoavanluovaa popikonografiaa. Yhtyeeltä puuttuu silmiinpistävästi lastensa paheet. Klubikulttuurin hedonistisuus sekä hiphopissa yleinen yksilökeskeisyys ja itsetehostus loistavat poissaolollaan Kraftwerkin musiikissa ja toiminnassa. Samoin on laita perinteisemmässä pop/rock-musiikissa vallalla olevan miljonääriälykätelijän itsetuhoisen traagisuuden kanssa. Insinöörin eetoksella tointaan hoitavat artistit ovat kaikkea muuta kuin mitä tyyliänsä edustajilta on lupa odottaa. Museoista ja pyöräilystä innostuvat pop-tähdet, joiden suurin pahe on liika kahvinjuonti, asettuvat herkullisen ironiseen suhteeseen popitaiteilijaelämän perinteisemmän käsikirjoituksen kanssa.